

7. a gyermek kifejezési készsége még fejletlen, ezért a megsejtett összefüggések nyelvi kifejezése, a gondolat megfogalmazása is hiányos.

A tapasztalatból merített példáink alapján az a meggyőződésünk, hogy a dialektikus gondolkodásra való nevelés az okozati összefüggések megláttatása útján már az általános iskola I. osztályában megkezdhető. Ehhez kellő alapot biztosít a gyermek gondolkodásának fejlődési foka, nyelvi kifejező készsége, a gyermek természetes érdeklődése.

Fejtegetéseinkkel összefüggő gondolatokat a következő forrásmunkákban találunk:

Kelemen László: A tanulók gondolkodása 6—10 éves korban, Bpest, 1960.

Réczey Miklósné: Az évszakok megfigyelése az I. osztályban, Köznevelés 1961. jan. 17-i számának mellékletében.

Rubinstein S. L.: Grundlagen der allgemeinen Psychologie, Berlin, 1959.

Vincze L.—Vincze F.: A gyermeki világkép problémája a gyermeklélektanban, II. kiadás, Bpest, 1961.

*Dr. Zentai Károly*

---

## **Betűismertetés**

Az olvasás tanításának központi jelentőségű kérdése a betűismertetés. Ennek a fontos és nehéz kérdésnek tudatos és sikeres megoldásához kívánunk az alábbi bemutató tanítással, az azzal kapcsolatos egyik legjelentősebb problémának, a betűkapcsolásnak rövid ismertetésével és a tanítást követő vázlatos didaktikai elemzéssel valamelyes útbaigazítást adni.

Valóban sokszor lehet hallani, főleg a kezdő kartársaktól, hogy ismerik a gyermekek a betűket, csak nem tudják összekapcsolni, összeolvasni. Ezzel a kérdéssel érdemes röviden foglalkozni.

Azért, hogy világosan lássuk a hiba eredetét, azt kell vizsgálnunk, hogy miféle művelet az olvasás tulajdonképpen. A betű az emberi hang képe, jegye. A betű látása felidézi a betűképhez kapcsolt hangot. A hang képzése a hangadó szervek működésétől függ. Más és más a hangadószervek állása az „a” és más a „r” hang kiejtésékor. Ahhoz, hogy a hangokat a betűk láttára össze tudja fűzni a gyermek, tudnia kell az egyik hang szájjállásából megszakítás nélkül, folyamatosan a másik hang kiejtéséhez alakítani hangadó szerveit. És itt van a betűösszeolvasás sarkalatos nehézsége is végeredményben. Tehát még alapos betűismeret mellett is a betűösszeolvasás főleg nem a betűk felismerésén múlik, hanem a betűk hangjainak összekapcsolásán.

Már most az a kérdésünk, hogyan kell a gyermekeket átsegíteni a betűkapcsolás nehézségein?

A betűkapcsolás hiányosságait a hangfűzés gyakorlásának elégtelenségében kell keresnünk. Szükséges tehát a hangokat (mind a magánhangzókat, mind a mássalhangzókat) egyrészt addig gyakorolni, amíg tisztán tudják azokat a gyermekek kiejteni. Már az első mássalhangzó megismerése után pedig a hangfűzésnek kell az előtérbe kerülnie. Sokféle módon kell a gyermekekkel gyakoroltatni a hangfűzést nemcsak tömegben, hanem egyénenként is.

A betűismertetés legjelentősebb tényezőiként szeretnénk hangsúlyozni újól a hangok tiszta kiejtésének, a hangok kapcsolása gyakorlásának és a betűk gyors felismerésének jelentőségét.

Az alábbi részletes betűismertetés hangismertetési részében világosan és erőteljesen kitűnik a hangfűzés vázlatos módja.

Tantárgy: Olvasás. I. osztály.

A tanítás anyaga: Betűismertetés: A nyomtatott kis „l” betű.

Feladat:

a) a „l” hang érzékeltetése, felfogatása, tiszta kiejtése és fűzése. A nyomtatott kis „l” betű megismerése, olvasása és kapcsolása.

b) a közös erővel végzett munka eredményesebb.

Szemléltetés: ABC-s könyvünk képe, a „l” szóképes képe, mozgatható betűk, táblai felírás, falragasz, színes kréta.

Óratípus: vegyes.

Ez a rész szemlélteti, hogy az óravázlat elkészítése előtt a nevelő a tanmenet segítségével megállapítja az óra anyagát, azt elhatárolja. Megkeresi az óra didaktikai és nevelési feladatait. A didaktikai feladatok megállapítása a továbbiakra nézve megszabja az óra típusát, ez pedig az óra felépítését.

### ÓRAVÁZLAT:

Az óravázlat ilyen kidolgozása, szemben a formális és semmitmondó pusztá megjelölésekkel (aláhúzott részek) a konkrét anyaggyűjtést mutatja. Szemlélteti, hogy a vázlat tartalmazza még az anyag tagolását, feldolgozásának sorrendjét is. Az ilyen bő vázlat alapul szolgálhat a biztos óravezetéshez.

1. Szervezés: Kikészítettjük az olvasókönyvet és az újságfüzetet.

2. Házi feladat ellenőrzése:

— Az újságfüzetben bekerített ö, ő betűk végigszemlélése. Értékelés.

— Olvassuk a betűket a kirakott mozgatható betűkártyákról: ó, a stb.

— Olvasás a könyvből a 13. oldalon, az ö, ő betűnél. Értékelés.

3. Az új anyag előkészítése:

A szeptember harmadik hetében végzett tanulmányi séta alapján beszélgetés a kukorica begyűjtéséről. (Nevelési feladat.) Munka a termelőszövetkezet udvarán tárgyú kép bemutatása és kikeresése a könyvből.

4. Célkitűzés:

Beszélgessünk a képről! Közben hangot, betűt ismerünk meg.

5. Az új anyag feldolgozása:

A) Hangismertetés.

a) A képről való beszámolás meghallgatása.

b) A beszélgetés mondatainak kialakítása a képről: Megérett a kukorica. Letörték. Behozták a szántóföldről. Az emberek közösen végzik a munkát. A ló is segít. A ló hasznos állat.

c) Mondatkiemelés, felbontás szavakra: A ló hasznos állat. Ez a mondat négy szóból áll.

d) Szókiemelés a táblára tűzött szóképes kép alapján. A kép megnevezése: ló.

e) A ló szó felbontása hangokra: „l—ó”. Megállapítás: A „ló” szó két hangból áll.

f) A „l” hang kiemelése, felfogatása, helyes kiejtése. Hangposta. Általánosítás: a „l” hangot ismertük meg.

g) Olyan szavak mondása és mondatása, amelyekben a „l” hang hallatszik, (láb, olló, szél stb.).

h) A „l” hang fűzése:

l + ó = ló (Szóértelmeztetés.) -

ó + l = ól (Szóértelmeztetés.)

l + ő = lő (Szóértelmeztetés.)

i) Szótagképzés:

l + á = lá .... (nyok)

l + i = li .... (ba)

l + a = la .... (kat)

A többi magánhangzóból is hasonlóan szótagképzés.

j) A ló szóból a „l” hangot ismertük meg. Megállapítás.

B) *Betűismertetés.*

a) A „ló” szókép elemzése szóképes kép alapján. A „l” betű kiemelése, színes krétával kirajzolása a nagy táblára.

Megállapítás: Ez a nyomtatott kis „l” betű. A „l” hangnak a képe, a „l” betű.

b) A „l” betű rajzolása a levegőbe ujjal.

c) A „l” betűt kikeressük a mozgatható betűk közül, elhelyezzük a megismert betűk sorában és olvassuk a betűsorban.

d) Kikeressük a falragaszon.

C) *Betűkapcsolás.*

Mozgatható betűkkel:

l + ó = ló. Értelmeztetés.

ó + l = ól. Értelmeztetés.

l + ő = lő. Értelmeztetés.

6. *Olvasás:*

Táblai felírásról:

ól	lő	ol-ló
öl	lő	

7. *Általánosítás:*

A nyomtatott kis „l” betűt ismertük meg.

8. *Az új anyag megszilárdítása:*

– Elsődleges rögzítés: Az általánosítások elismétlése kérdések segítségével.

– A szótagképzés gyakorlása betűkerékkel.

9. *Gyakorlati alkalmazás:*

Olvasás az olvasókönyvből. Az olvasott szavak értelmezése.

10. *Házi feladat:*

– A nyomtatott kis „l” betű kikeresése újságlapon, színes írónnal bekerekítése.

– A „ló, ól” szóképek kirakása mozgatható betűkkel.

**1** Készítsétek ki a pad szélére az olvasókönyvet és az újságfüzetet. (Közben figyelem az előkészületet. Dicsérek, serkentek.) Ügyeskedjétek! (Majd megmondom, ki készítette ki csendben és gyorsan felszerelését.) Az előkészítést koppantásra kezdik meg. (Koppantok.) Ügyesek voltatok! Leggyorsabban és a legnagyobb csendben Ágika készítette ki a felszerelését.

A tanítási órának ez a mozzanata a didaktikai feladatok közül erőteljesen megvalósítja az ellenőrzés és vele szoros kapcsolatban álló értékelést, egyúttal azonban a rögzítést is, amennyiben az ellenőrzés egyúttal az előző órai anyag megszilárdítása, sőt *gyakorlati alkalmazása is*.

A tanítás alapelvei közül megvalósul az elmélet és gyakorlat kapcsolatának elve, a tartósság elve, a közösségi és egyéni bánásmód elve is, azért, mert a szemléltetés módszere megtalálható az ellenőrzés munkájában. (A tankönyv, a tábla felett elhelyezett mozgatható betűk segítségével.) A tanítás módszerei közül a beszélgetés az uralkodó.

**2** A sarkatokat tegyétek össze. Üljetek egyenesen! Mi volt a házi feladat? Évike! — A nyomtatott kis ö, ő betűt kellett kikeresni az újságfüzetből és színes írónal bekerekíteni. Az olvasókönyvből pedig az ö, ő betűt kellett olvasni. — Jól emlékeztél a házi feladatra. Ülj le! Tudni akaram, ki volt ügyes közületek. Megnézem az újságfüzetben bekerekített ö, ő betűket. Megdicsérem azt, aki sok betűt kerekített körül és nem hibázott. Értékelés: Mindenki kikereste a betűket, szorgalmasak vagytok.

— Ti már iskolások vagytok. Több betűt ismertek. Olvassuk el a tábla fölött levő betűket közösen: o, ó, a, ö, ő. — Közösen sikerült olvasnunk. Most olvassa el egyedül, Béla! — Több tanuló külön-külön elolvassa a tanult betűket. (Ügyelek a hangok tiszta, könnyed kiejtésére. A betűk állandó sorrendjében való olvasásából adódó gépiesség elkerülése végett nemcsak sorrendben, hanem váltakozva is olvastatom a betűket.) — Lám, tudtok már betűket olvasni, nem hiába jártok iskolába.

Most nyissátok ki az olvasókönyvet annál a képnél, ahol Ödön az őzike képét mutatja édesanyjának. Mondd el, miért örült Ödön édesanyja? Pista! Ödön édesanyja azért örült, mert amíg ő a városban járt, Ödön őzikét festett és testvérével is foglalkozott. — Ügyesen feleltél! — Most tegyétek az ujjatokat a lap felső szélén levő kék táblácskához. Koppantásra kezdjétek olvasni! (Koppantok): ö, ő. Tegyétek tovább az ujjatokat! Olvassuk: ő. — A kis őzike mellett levő betűhöz tegyétek az ujjatokat! Olvassuk egyszerre! (Koppantok.) „ő”. — Jól olvastátok, mert hosszan mondtátok ki, figyeltetek a betű két vesszőjére. — Olvassuk tovább a megismert betűket! „ö, ő”. Mi jelezte azt, hogy az egyiket rövidebben, a másikat hosszabban olvassuk? Ági! Amelyik betű felett pont van, azt rövidebben olvassuk, amelyiken vessző van, azt hosszabban. Tegyétek tovább az ujjatokat a betűsorhoz. Olvassa az ablak felőli csoport, a többiek pedig csak mutassák a betűsort: o, ó, ö, ő. Ügyesen olvastátok. Meghallgatjuk az ajtó felőli csoportot is, hogyan olvas. — Mindkét csoport jól olvasott! Most azt akarom tudni, ki tudja egyedül elolvasni. (Több gyermek egyedül olvas, a többi szemmel kíséri és ujjával mutatja a betűt. Az egyéni olvasók bírálata.) Gyuri figyelembe vette a betűk fölött a pontot, a vesszőt és tisztán ejtette ki a betűk hangját. Jucika bátran olvasott. A többieken is látszik, hogy otthon gyakoroltak. Így is van ez jól. Legyetek máskor is szorgalmasak.

3

Hagyjátok a könyvet a padon és figyeljetelek rám. Néhány nappal ezelőtt meglátogattuk a Haladás Termelőszövetkezetet. Megfigyeltük a kukorica törését és behordását. — Laci első osztályos tanuló szülei is termelőszövetkezeti tagok. Közösén dolgoztak a kukoricaföldön. Náluk is szépen megérett a kukorica.

Ezzel a beszélgetéssel ráirányítjuk a figyelmet a tudat tartalmának a szűkítésével a konkrét tényről tartalmazó képre, amely hozzásegíti a tanulót ahhoz, hogy a tudat előterében a vizsgálódó tananyag álljon.

Azt, hogy mi történt Laciéknál a behordott kukoricával, a következő képről tudhatjuk meg. Itt van ni! (Mutatom a könyv képét.) Fordítsatok ti is egy lapot! Kerítsétek körül a felső nagy képet! Tegyétek le a kezetekeket!

4

Nézezzük a képet, beszélgezzünk róla! Közben hangot és betűt ismerünk meg.

Ez ismét egy lépés előre a tudatosság elve alapján az új ismeret létrejöttéhez szükséges figyelem biztosításához. Elősegíti az új ismeret megszerzéséhez szükséges elemzési munkát.

5

A) *Hangismertetés.*

a) Mondjátok el, mi történik a képen! (Meghallgatom a gyermekek beszámolóját.)

A beszélgetés eredményeképpen megalkotott néhány mondat a konkrét szemlélet alapján létrehozott tényanyagot képezi. Ez szolgál a további vizsgálódás alapjául. A globális egész, a beszédet szemlélteti, képviseli. Ezt kell analizálni a betűtanítás speciális eljárása szerint.

b) Miért olyan sárga a kukorica? A kukorica azért olyan sárga, mert megérett. Mondjátok erről egy szép mondatot! — A kukorica megérett. Mit csináltak a megérett kukoricával? A megérett kukoricát letörték a száráról. — A letört kukorica azonban nem maradt a szántóföldön. Hogyan került be? — Kocsira rakták és beszállították. Hányan végeztek ezt a nagy munkát? — Sokan. — Igen, sokan, közösen végezték el ezt a nagy munkát. Ennek a közös munkának milyen lett az eredménye? Pista. — Sok kukorica termett. Miért termett bőségesen a kukorica a termelőszövetkezetben? Anikó! — Mert sokan és jól dolgoztak. Mikor eredményesebb tehát a munka? Béla! Akkor eredményesebb a munka, ha együtt, közösen és jól dolgoznak. — Melyik állat segít sokat az embernek munkájában? Pista! A ló segít sokat! Azért, mert a munkában sokat segít, mit mondhatunk a lóról? Sándor! — *A ló hasznos állat.*

Az óra tényanyagának megbeszélése nyújt kézzelfogható konkrét anyagot a nevelési eljárások megoldásához, a tanulók aktivizálásának, önállóságának és tudatosságának elve alapján.

c) Mondd el még egyszer ezt a mondatot! Géza! A ló hasznos állat. Ügyesen, értelmesen mondd el a mondatot! Bontsuk fel ezt a mondatot szavakra! Kati! Első szó: „A“, második szó „ló“, Mondd a következő szót! Pisti! „hasznos“, és a negyedik szót: „állat“. Tehát hány szóból áll a mondat? János! Ez a mondat négy szóból áll. Jól van! Ügyesek vagytok! Most fordítsatok le az olvasókönyvet!

Analízissel ismét közelebb jutunk a tanítási óra anyagát képező konkrét tényhez, a hangot tartalmazó „ló“ szóhoz. A szemléletesség elve érvényesül a hallás útján. A tudatosság és aktivizálás elve is érvényesül a beszélgetés módszerének a segítségével.

d) Ebből a mondatból: „A ló hasznos állat” — most csak azt a szót mondd, amelyik erre a képre illik! Sándor! (Kitűzöm a ló képét a nagy táblára.) — ló. — Mi az, amit most kimondtál? Klárka! Amit most kimondtam, az egy szó volt. Ügyes vagy!

e) Bontsuk ezt a szót hangokra: „ló”! — „l — ó”. Hány hangot mondottál ki? Sanyi! — Két hangot mondtam ki.

A szoros értelemben vett konkrét tény, a szó, amelynek elemzése az alábbiakban elvezet az új ismerethez, az óra anyagához, megállapításokhoz, általánosításokhoz (hang és betű). Elsősorban a hang ismeretéhez, általánosításához.

f) Kimondom az első hangját a szónak. Figyeljétek a számát, meg a hangomat! Azután majd ti is kimondjátok. (Tisztán, folyamatosan hangoztatom a „l” hangot.) Készítétek elő a szátokat és koppantásra egyszerre mondjátok ki „l”! Jól van! Most pedig postást játszunk. Én átadom a vinnivalót, a „l” hangot. Akit szólítok az átveszi tőlem és elviszi valamelyik társának. Majd az is átveszi a hangot és hangoztatva tovább viszi következő társának. Jöjj ki hozzám, Géza! Vedd át a hangot és vidd valamelyik társadnak! (A gyerekek váltogatva viszik a hangot, végül a tanító veszi át.) Ügyesek voltatok! (Ezután még egyenkint meghallgatom a hibás kiejtésű gyermekeket. Szükség szerint javítok.)

Melyik szót bontottuk fel hangjaira? Sárika! A „ló” szót bontottuk fel hangjaira. Ebből a szóból melyik hangot ismertük meg? — Ebből a szóból a „l” hangot ismertük meg. Ebben a szóbán a „l” hang a szó melyik részén hangzik? Zolika! — A szó elején hangzik.

Az „f” pont képezi a tanítási óra anyagának többoldalú elemzését, a hangadó szervek helyes állásának, a hang tiszta kiejtésének vizsgálatát. A hangposta az ellenőrzés mozzanatát is szolgálja olyan értelemben, hogy a megismert hangot pontosan, szabályosan, jó hangképzéssel, hibátlanul tudják a tanulók hangoztatni. Ez a játékos eljárás a pihentetés, a felüdülés mellett egyben elsődleges rögzítésül is szolgál.

A tudományosság elve érvényesül a pontos, a való ismeret kialakításában.

g) Most szavakat mondok! Figyeljétek meg, a szavak melyik részében hangzik a „l” hang! — „láb” — Pista! Az elején hangzik a „l” hang. Jól megfigyelted! Másik szót mondok: „olló”. Emil! A „l” hangot a szó közepén hallom. „szél” — Mit tudsz erről a szóról mondani? Laci! A „l” hang a szó végén hangzik. Tedd mondatba! A szél fúj.

A hangot természetes környezetébe helyezzük vissza, vagyis szavakba, mondatokba. Szintézis kezdődik. A tudományosság elve is érvényesül: a hang nem maradhat elszigetelt.

Eddig jól figyeltetek, szépen gondolkodtatok és feleltetek. Ügyeskedjétek és mondjátok olyan szavakat, amelyekben „l” hang hallatszik! (Meghallgatom a gyermekek feleleteit.)

A tanult ismeretek ellenőrzésére és gyakorlati alkalmazására szolgál az órának ez a része. Érvényesül a tartósság elve, a közösségi és az egyéni bánásmód elve.

b) Üljetek továbbra is szépen, egyenesen! Figyeljétek rám! Két hangot mondok! Kapcsoljátok össze magatokban, akkor egy szót kaptok! Akit szólítok, az hangosan mondja ki a szót. Meglátom ki lesz ügyes közületek! — 1. . . . . 6. Mondd együtt a két hangot! Marika! — ló. Mondd ki hangosabban! — ló. Mondj valamit róla! A ló húzza a kocsit. Szépen feleltél! Másik két hangot mondok. Kössétek majd össze! Azokból is egy szó lesz! — 1. . . . . 8. . . . . Kató! — ló. Mi van a katona vállán? Puska. Mit csinál

velé? — lő. Fűzzétek még a következő két hangot össze: ....ó ....l. Pista! — ól. Hol láttál ilyet? Mire használják? Tyúkok, meg sertések laknak benne.

Folytatjuk a szintetizálást. A hangokat szavakká fűzzük. Érvényesül a szemléletesség elve és mondatonként ismétlődik az elemző-összetevő módszer alkalmazása, mely nemcsak a tanítási óra egészére törvényszerű, hanem annak egyes mozzanataira is. Ennek az eljárásnak az alkalmazása egyben a módszer tudatos használatát kívánja.

i) Most olyan hangokat fűzünk össze, amelyekből nem lesznek egész szavak, csak szótagok. Majd kiegészítjük őket szavakká! ....l.....á.... = lá. Mondjatok olyan szót, amelyik így kezdődik! — láb. Hasonló eljárással dolgozzuk fel: li.... (ba), la.... (kat) stb. Hasonló módon kapcsoljuk össze a többi magánhangzókkal.

Az olvasás tanítás sarkalatos tétele a *hangok tiszta kiejtése és azok kapcsolása*. Éppen ezért a betűtanítási óra jelentékeny idejét kell a *hangképzés és a hangfűzés* alapos, elmélyült begyakorlására fordítani a betűismertetés megkezdése előtt.

j) Mi húzza a kocsit? Pista! — lő. Ebből a szóból melyik hangot ismertük meg? Ebből a szóból a „l” hangot ismertük meg.

Most játszunk egy kicsit. Ha egyet tapsolok, akkor ez a sor áll fel és tisztán mondja: „l”, ha kettőt tapsolok, akkor a mellette levő sor áll fel. Ti lesztek a harmadik sor, az ablak felőliek a negyedik sor. Figyeljétek meg jól, hogy hányat tapsolok! (Mind-egyik sornak tapsolok, esetleg többször is egy-egy sornak.) Ügyesek voltatok! Azért sikerült a játék, mert erősen figyeltetek.

Az eddigi, megfeszített figyelmet kívánó, a gyermekeket erősen igénybe vevő tanítási munka után játékos mozgásokkal felfrissítjük és pihentetjük a gyermekeket. Ezzel biztosítjuk a további élénk és erős figyelmet.

Együttal pedig ezzel a játékkal szolgáljuk az általánosítás elsődleges rögzítését is.

## B) Betűismertetés.

a) A „ló” szóból megismertük a „l” hangot. Ennek a hagnak van képe, betűje. Figyeljétek! Megmutatom a „ló” szó képét: „ló”. Itt van ni! (Lehajtom a szóképes kép alsó szélét.) Aki ügyes, ebből a szóból kikeresheti a „l” hangnak a képét, a „l” betűt! Bátran, segítsek nektek! Amikor kimondjuk a „ló” szót, melyik részében hangzik a „l” hang? Pista! — A szó elején hangzik. Akkor a szónak melyik részén kell keresnünk a „l” betűt? — A szónak elején. — Ügyesen feleltél Pista! Jöjj és mutasd meg a szó elején levő betűt! Kati! — Jól van!

A szó elején melyik hang hallatszik? Ági! — A szó elején a „l” hang hallatszik. Tehát a szó elején melyik betű van? A szó elején a „l” betű van. Ügyesen feleltél!

Azért, hogy jól lássátok, lerajzolom nagy alakban, színes krétával ide a táblára. — Melyik betű tehát ez? Ez a „l” betű. — Igen. Úgy mondjuk, ez a kis nyomtatott „l” betű.

Ebből a szóból, hogy „ló”, tehát melyik betűt ismertük meg? — A nyomtatott kis „l” betűt ismertük meg.

A betűismertetés konkrét tény nyújtásával kezdődik. Ez a szókép, amelynek elemzésével kezdődik az órának ez a része. Ezzel a vizsgálódó eljárással jutunk el a hang képének, a betűnek a fogalmához. Ebben az elemzésben erőteljesen érvényesül a szemléletesség elve. A tanulók aktivizálásával jutunk el a betű megismeréséhez, az általánosításhoz.

b) Rajzoljátok velem együtt a levegőben a „l” betűt! Nyújtsátok ki az ujjatokat, emeljétek fel kezeteiket! Álló vonallal felülről le. (Többször elvégezzük.)

A betű alakjának elsődleges rögzítése a szemléletesség és a motorikus elve alapján, annak a szemléletességi követelménynek az alapján történik, hogy az minél több érzékszervre hasson.

c) Megismertük a kis nyomtatott „l” betűt. Szeretném tudni, ki ismeri fel a betűkártyákon! Itt vannak a betűkártyák! (Mutatom az egymás háta mögé elhelyezett betűket.) — Amikor meglátjátok a „l” betűt, olvassátok hangosan!

Ellenőrzési mozzanat. Együttal az új ismeret, a „l” hang és betű összekapcsolásának szilárdítása.

Ezt a betűt is idehelyezem a tábla fölé, a már ismertek sorába. (Fölteszem a tábla felett levő betűsínbe.) Mutatom a pálcával, olvassuk el ezeket a betűket! Többször ismétljük a „l” betű olvasását váltakozva. (Az olvasás csoportosan és egyénenként történik.)

Ezek a mozzanatok *változatos* formában ismétlődnek a figyelem biztosítása érdekében. Közösségi és egyéni bánásmód elve. Együttal az ismeret megszilárdítása a két fenti elv segítségével.

d) Ezen a papírlapon sokféle betű van. (Kiteszem az applikációs táblára a falragaszt.) Figyeljétek meg a lapon levő betűket! Aki felismeri a nyomtatott kis „l” betűt, az jelentkezze! — Jól van! Figyeltél Pista.

### C) *Betűkapcsolás.*

Itt van a „l” betűs és az „ó” betűs kártya. (Egymás háta mögé bújtatom.) Először készítették el a szátokat a „l” betű hangjának a kimondására. Amikor a „l” betűs kártya mögül előbújik az ó betű, akkor azt fűzzétek hozzá! Ha ügyesen kapcsoljátok össze a betűket, akkor egy szót kaptok. Figyeljétek! Most! — l... ó. Mondd ki egyedül! Évi! — ló. Mondj valamit róla! — A ló erős állat.

A „l” betűs kártyát felteszem a tábla fölé bal oldalra, a tábla jobb sarkába az „ó”-betűs kártyát. Újból ezt a két betűt kell összeolvasnotok! De nem akárhogyan ám! Amikor a „l” betűtől elindulok, akkor mondjátok a „l” hangot, amikor a pálcám az „ó” betűhöz ér, akkor kapcsoljátok hozzá az „l” betűhöz az „ó” betűt. (Ezt a hang- és betűfűzést többször megismétlem. Majd közelebb teszem az „ó” betűt az „l” betűhöz. Végül egészen egymás mellé kerülnek és így olvassuk őket.) Ugyanígy fűzöm össze az ól, ló, öl szavakat mozgatható betűk segítségével.

A betűtanítás egyik nem eléggé hangoztatható, jelentős mozzanata a kapcsolás. Sok gondot okozó, nehéz feladat ez.

Betűtanításunkban meglehetősen mostohán kezelt, sok-sok türelmet és gyakorlást kívánó eljárás. A sikeres olvasás-tanításnak egyik legjelentősebb lépése, az olvasási készség kialakításának az alapja.

A betűkapcsolás sikeres megvalósításának alapfeltétele az alapos hangismertetés és hangkapcsolás. A betűkapcsolás jelentősége és oktatási módja egyben indokolja a hangismertetés és hangkapcsolás nélkülözhetetlenségét.

**6**

A betűkártyákról ügyesen tudatok olvasni. Most a táblára írom a szavakat. Figyeljétek jól amint írom a szavakat, hogy amikor leírom őket, össze is tudjátok olvasni. (Írom.)

ól. Olvasd hangosan, Gyuri! (Elolvassa.) Mondj valamit róla! — Az ól a sertés háza. Ügyes voltál!

Hasonló módon írom, olvastatom a következő szavakat: ól, ló, ol-ló, öl, lő. (Az olló szóban a „l” hosszú kiejtésére utalok.)



A többféle módon való olvastatás a gyakorlást szolgálja. Egyben közelebb viszi a tanulókat a könyvből való olvasáshoz.

7

Jól olvastatok! Mondjátok meg, melyik betűt ismertük meg? — A nyomtatott kis „l” betűt ismertük meg. Rajzoljátok a levegőben! Jobb kezet fel! Fentről lassan le!

Itt az ismeret megszilárdításának és a tartósságnak az elve érvényesül.

8

Mondd el még egyszer, melyik szóból, melyik betűt ismertük meg? — A ló szóból a „l” betűt ismertük meg. Hogyan fogad otthon elmondani szüleidnek, mit tanultál? Marika! (Elismétli az előbbi feleletet.)

Azért, hogy még jobban tudjunk olvasni, kapcsoljuk össze a következő betűket! (Kiteszem a nagy táblára a megismert magánhangzókat tartalmazó betűkeretet. Középre helyezem a „l” betűt. Ezen gyakoroljuk a „l” betű kapcsolását, szótagképzést, szóképzést. Közben szóelemzést végzünk.)

A tanult általánosítások felidézése és a betűkeréken való játékos gyakorlás a megszilárdítást, a rögzítést szolgálja. Az órának ez a mozzanata biztosítja a legmagasabb általánosítások szintjén az analízis és a szintézis összehangolását, a tudományosság elvének megfelelően.

9

Fordítsátok vissza az olvasókönyveteket. Tegyétek az ujjatokat a felső sarkokban levő kék táblához! Koppantásra olvassátok el egyszerre a betűt! — l. Tegyétek a mutatóujjakat a kép alatt levő fekete betűhöz! Olvassuk el egyszerre! — l. Tegyétek az ujjatokat a kék betűs szóhoz! Melyik az első betűje? Karcsi! Melyik a második betűje?

Az ujjatokat húzzátok a l betűtől az ó betű felé és koppantásra olvassátok össze! Ügyesen olvastatok! A ló szó mellett miféle kép van? Sárika! A ló szó mellett a lónak van a képe. Van még ott két kis kép is. Mit tudsz az egyikről mondani? Sanyi! — Miféle bácsit látsz a képen? — Vadász bácsit látok. Tegyétek az ujjatokat a vadász képe alatti betűhöz! Olvassátok el magatokban! Most húzzátok a kezeteiket a mellette levő betűhöz! Gondolkozzatok rajta, hogy az milyen betű? Most tegyétek vissza az első betűhöz az ujjatokat! Lassan húzzátok a másik betű felé! Koppantásra mondjátok ki a szót! (Koppantok) — ló. Kiről mondod ezt? A vadászról mondom! Mondd ezt egy mondatban! — A vadász ló. — Ugyanígy olvassuk el az „ól” szót.

Eddig szépen olvastátok el a szavakat közösen. Szeretném, ha egy tanuló mutatná meg, hogyan fogja otthon gyakorolni ezeknek a szavaknak az olvasását! — (Néhány tanuló elolvassa a könyv szavait, egyedül.)

A mai órán is szépen dolgoztátok. Ha még otthon is figyelmesen olvastok, akkor a jövő órán is megdicsérlek benneteket.

Az órának ez a része a gyakorlati alkalmazás. A már szilárd és valós ismeret a gyakorlati alkalmazás alapja. Az oktatási folyamatnak ez a mozzanata próbaköve az órán történt oktató munkának. A gyakorlati alkalmazás az elmélet és a gyakorlat erős kapcsolatának a biztosítója. Világosan megmutatja, jól szemlélteti a hangképzést, betűtanítást, és kapcsolás során szerzett ismeretek pozitívumait és hiányosságait. Egyben alkalmul szolgál az ellenőrzésre és az esetleges hibák, hiányosságok kiküszöbölésére is.

Kerítések körül, melyik lapról olvastunk ma! Olvassátok el otthon is néhányszor! Az újságfüzet következő oldalán pedig keressetek nyomtatott kis „I” betűket, kerítések körül piros írónnal!

A betűkirakóban rakjátok ki ezt a szót: ló, ól!  
Holnap bemutatjátok, mit dolgoztatok otthon!  
Mondd el, mi lesz a házi feladatod! Aranka!  
Tegyétek el az olvasókönyveket!

Majzik Sándor, Nagy János, Süli Dezsőné

## *A fogalmazási óra nevelési feladatairól*

Elégé ismert a megállapítás: általános iskoláinkban háttérbe szorul a nevelés az oktatással szemben. Pedig a tanterv azt kívánja, hogy a tanítást a nevelés céljának rendeljék alá. Nemcsak az oktatás tartalmával, az ismeretek átadásával, hanem a készségek kialakításával is a szocialista nevelés céljait kell megvalósítanunk. Az elmúlt két év folyamán a tanítóképzebből gyakorló évre kikerült fiatal nevelők munkáját figyeltük meg olyan szempontból, hogy anyanyelvi óráik miként szolgálják a tanterv nevelési célkitűzéseit. Az órák elemzése azt igazolja, hogy a nevelési lehetőségeket távolról sem aknázták ki: Tehát a legifjabb pedagógus-nemzedék munkájának sem meghatározó vonása az a módszertani igény, hogy óráinkon mindvégig szerves egységben kezeljük a didaktikai és pedagógiai feladatokat. Ez a megállapítás arra is figyelmeztet, hogy a módszeres eljárások terén még nem kutattuk fel azokat a lehetőségeket, amelyek közelebb vihetnék céljaink megvalósításához.

A nevelési feladatot az óravázlatok sem jelölték meg pontosan. A didaktikai anyaghoz érzékelhetően kapcsolódó feladatok helyett egészen tág körben mozgó utalások szerepeltek annak igazolásaként, hogy a didaktikai folyamat minden egyes részletét a nevelő nem élte át előzőleg. Természetes, hogy a megoldás nem csak a vázlatban volt formális, azzá lett a gyakorlatban is.

Még az olvasási órák is általában csak értelmi síkon mozogtak. Pedig ezeken az órákon éppen azért elemzünk, hogy az átéléshez és állásfoglaláshoz szükséges feltételeket biztosíthassuk.

A nevelési feladat megoldása a fogalmazási órákon okozza a legtöbb gondot. Kétségtelen, ennek a tantárgynak a keretén belül a nevelési lehetőségeket jól kiaknázni csak igényes módszertani teljesítménnyel lehet. Az órákat követő megbeszéléseken azt tapasztaltuk: általános a nevelőknek az a nézete, hogy fogalmazási órákon a gyermeknek csak a megfigyelési, gondolkodási, kifejezési készségét, valamint emlékezetét és képzeletét fejlesztjük. Más, kézzelfogható nevelési feladat nem is szerepel. Az efféle szemléletmód természetesen figyelmen kívül hagyja azt a lélektani tényrt, hogy minden megismerési folyamathoz (megfigyelés, gondolkodás, képzelet stb.) pozitív vagy negatív érzelmi jelzések kapcsolódnak. A valóságmozzanatok és az érzelmi reakciók között ugyanis megfeleléses a viszony.

Közös fogalmazáskor tudatosan kell olyan érzelmeket felkeltenünk, amelyek fokozzák a gyermek szellemi erő kifejtését, kedvét és lendületét. Minél gyakrabban kell a